

Literárny vedec a znalec tvorby P. O. Hviezdoslava, J. Gbúr spolu so svojim žiakom a kolegom, teatroológom P. Himičom, sa tentokrát prezentujú ako prešovská autorská dvojica v dvojrole editorov a interpretátorov troch drám mladého P. Országha: Vzhledanie (Sokol, 1868), Pomsta (Sokol, 1869) a Otčim (Napred, 1871). Solídne pripravená a zredigovaná knižná publikácia na vysokej odbornej úrovni „predstavuje a vysvetľuje“ mimotextové i vnútrotextové súvislosti málo známych a doteraz javiskovo takmer nerealizovaných dramatických textov, pričom okrem Vzhledania (text vyšiel v roku 1955 vo výbere S. Šmatláka) ide aj o akýsi oneskorený knižný debut dnes už „barda a klasika slovenskej lýry“. Tomuto „dvojzámeru“ (kriticky vydať a fundovane skomentovať) je prispôbená aj štruktúra knihy. Po úvode nasledujú tri samostatné literárnovedne a teatrologicky koncipované štúdiá, interpretácie prólógy k textom, ktoré tvoria druhú časť práce. Dôkazom dôslednej práce autorskej dvojice je aj záverečná textologická poznámka, ktorá okrem tradičného a zaužívaného všeobecného vysvetlenia „upravovateľských zásad“ prináša aj slovník „hláskoslovno – tvaroslovných úprav“: pôvodný tvar a jeho aktualizovaná podoba.

Množstvo nových informácií a problémových momentov načrtávajú autori v úvodnej štúdií. Okrem iného pripomínajú aj to, že mladý študent práva koncipoval na prešovskom lýceu nielen verše a spolu s K. Banšelmom aj známy prelomový almanach Napred, ale okrem troch vyššie uvedených drám aj frašky, rozprávkové hry a najmä historické drámy, v ktorých sa pokúšal spracovávať viaceré námety z uhorských, českých a slovenských dejín, teda podobne ako J. Záborský, ktorý v tom čase býval v neďalekých Župčanoch. Tieto rané aktivity z rokov 1867 – 1873 sú „*impozantné (...) vykazujúce určité znaky ‚epopejnej‘*

tvorby s mystickou koncepciou vývoja ľudstva (...) a formálnymi shakespearovsko – zábořskovsko – palárikovskými podnetmi“. Osud týchto dramatických „fragmentov“ však definitívne spečatil požiar v dome A. Pražáka, kde sa nachádzali takmer všetky autorom darované rukopisy spomínaných divadelných hier, ktoré nateraz možno považovať za „stratené, resp. nezachované“. Zostalo len torzo, zoznam názvov týchto fragmentov s ich krátkymi anotáciami, ktoré urobil A. Pražák a z ktorých vychádzali aj autori v úvodnej štúdií.

Ukazuje sa, že Hviezdoslav ako dramatik bol najproduktívnejší v mladosti (1867 – 1873) a na sklonku života (Herodes a Herodias, 1909), aj keď „dramatizmom“ je preniknutá veľká časť jeho epiky a nemožno zabudnúť ani na jeho preklady W. Shakespeara, J. W. Goetheho a I. Madácha. Za debut však treba považovať „veršovanú minidrámu“ Vzhledanie, ktorú jej prvý editor S. Šmatlák nazval „zdialogizovanou básnickou poviedkou“, či „dramatickou básňou“. O žánrové vymedzenie tejto kompozície jednoduchej a priehľadnej drámy, ktorá rieši večný problém „lásky s prekážkami“, sa pokúšali aj teatrologovia. Napríklad J. Pašteka ju nazýva „*národnou drámou komorného typu*“, v Encyklopédii dramatických umení zase čítame, že ide o „*menší dramatický útvar s motívmi boja za slobodu*“. Ján Gbúr a Peter Himič považujú tento text za kratšiu veršovanú národnú drámu. V rovnomennej štúdií hľadajú spôsob reflexie tzv. matičnej idey, pričom poukazujú najmä na akcentovanie konzervatívnych hodnôt a mravných princípov v tomto texte. Rodina – Boh – národ, ako „základ romantického ideálu čistoty a vernosti“. Je evidentné, že týmto jednoduchým a do istej miery aj „hľadačským“ textom naplňal mladý P. Országh nielen postromantický vlastenecký program, ale v tom čase už aj retardačne pôsobiaci estetický model (v rovine témy i spôsobu veršovania), s ktorým sa postupne vyrovnával, hľadajúc nové možnosti básnického jazyka.

Druhá, naozaj brilantne spracovaná analytická štúdiá – Osudová romantická „Smutnohra“ – v plnej miere potvrdzuje, že najzaujímavejšou a najinšpiratívnejšou drámou mladého P. Országha bola druhá, päťdejtsová, bohato štruktúrovaná a tragicky ladená dráma Pomsta. V tomto príbehu osudovej lásky šľachtickej slečny Laury Malvínskej a národne orientovaného lekára Karola Tatranského sa už objavujú „dominanty Hviezdoslavského dramatického naturelu, ktorú neskôr naplno rozvinul v dráme Herodes a Herodias“. Štúdiá tieto „konštanty“ odкрýva veľmi precízne a dôkladne. Municiónové vnútrotextové sondy (genéza novej senzibility cez parnasistickú estetizáciu, identita „slovenskosti“ v priestore medzi mestom a dedinou), ako aj hľadanie viacdimenzionálnych intertextuálnych súvislostí (antická tragédia, V. Hugo, W. Shakespeare, F. Schiller, I. Madách ...) jasne potvrdzujú, že J. Gbúr patrí v súčasnosti medzi dôverných znalcov Hviezdoslavovej poetiky. Je zaujímavé, že tento dramatický text nenašiel väčší ohlas v divadelníckych kruhoch. Pokusom o zmenu mal byť „prepis“ knižnej drámy do podoby divadelného scenára, ktorý pre potreby agentúry LITA zrealizovala v roku 1980 V. Mikulášová-Škridlová. V štúdiu sa naznačujú „posuny“ v troch rovinách: 1. v ideovej koncepcii, 2. v kompozično-sujetovej výstavbe, 3. v poetologickej štruktúre (zrušenie verša, epickosť a dramatickosť na úkor pôvodnej poetickosti). Škoda, že autori nekomentujú zmysel, potrebu či efektívnosť takýchto a podobných prepisov. Zdá sa, že si to žiada samostatné a hlbšie analýzy, a to nielen v súvislosti s tvorbou P. O. Hviezdoslava.

Ranú dramatickú tvorbu P. Országha uzatvára trojdejtsový dramatický text Otčim, ktorý vyšiel v almanachu Napred spolu s trinástimi básňami. Tento text tematicky ani poetologicky nerozvíja predchádzajúce opusy. Otvára sa tu konvenčný motív núteného vydaja, ktorý je uchopený ako dráma svedomia, akýsi „predstupeň“ psychologicko-realistickej

drámy. Kým v Pomste hľadali autori štúdie skôr väzby na svetovú dramatikú, tak v tomto prípade sa naznačujú „alúzie“ smerom k tvorbe P. Sochána, F. Urbánka, či J. G. Tajovského. Nie náhodou sa v týchto súvislostiach hovorí už aj o autorovom cite pre „javiskové videnie“. Zo všetkých troch dramatických textov mala práve táto dráma najväčšie predpoklady na divadelnú realizáciu, čo sa aj čiastočne naplnilo najmä na amatérskych scénach v tridsiatych a deväťdesiatych rokoch minulého storočia.

„Hviezdoslav je mýtom. Doklady netreba zvlášť vyhľadávať, takmer vždy, keď sa na verejnosti spomenie Hviezdoslav, je to Hviezdoslav veľký, mýtický“, napísal v roku 1975 V. Mikula. Prirodzene, že táto publikácia neprichádza so žiadnymi „senzačnými objavmi“, ani s programovou deštrukciou „zlatých rámov a ornamentov“, či s cieľenou snahou o „demytizáciu“. Oproti tomu však prešovskí autori ponúkajú dôkladne spracovaný materiál, v ktorom sa osvetľuje a presvetľuje „predhviezdno-hviezdoslavovské“ rané tvoriace obdobie nepokojného študenta, a najmä pracovitého a ctížiadostivého spisovateľa, mladého dramatika Pavla Országha, budúceho „lyrnika slovenského Parnasu“.

Peter Káša

Poláček, Jiří: TVORBA A RECEPCE. STUDIE O MEZIVÁLEČNÉ ČESKÉ LITERATUŘE. Brno : Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta, 2003 (Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brne. Svazek 86). 165 s.

Literárnohistorický výskum má na brnianskej univerzite nielen pevné výskumné a personálne zázemie, ale nemusí prechádzať ani skúškami a obhajovať vo svojom prirodzenom literárnovednom prostredí svoju opodstatnenosť. Ak to predsa len robí, vystačí